

Asia: VN/1347/2021

Oikeudenkäyntikulutyöryhmän mietintö

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Tavoitteet

Oikeudenkäyntikulutyöryhmän tehtävänä on ollut ehdottaa keinoja oikeuden saatavuuden ja myös oikeudenkäynnin asianosaisen oikeudenkäyntikuluja koskevan tietoisuuden parantamiseksi. Tavoitteet ovat kannatettavia.

Työryhmän kokoonpano

Työryhmän kokoonpano on ollut puutteellinen. Ensinnäkin kokoonpanossa on täysin sivuutettu luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat, vaikka ammattikunta on merkittävä toimija oikeudenkäynneissä. Toiseksi kuluttajia edustavan tahon lisäksi myös elinkeinoelämän puolelta tulevan jäsenen nimeäminen olisi ollut perusteltua jo yksin siksi, että työryhmän tarkasteltava olleen kohtuullistamisen tyyppitapaus koskee juuri kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan välistä riitaa.

Viimeksi mainittu puute lienee osaltaan johtanut siihen, että mietinnössä ei selkeästi käsitellä esimerkiksi kysymystä siitä, milloin asianosaisen hyväksi suoritettava kohtuullistaminen johtaa vastapuolen näkökulmasta kohtuuttomuuteen. Asianosaisten välisessä kohtuullistamisessa on aina kyse myös heidän välisestään tasapainosta, jolloin intressien symmetria olisi ollut aiheellista huomioida työryhmän jäseniä nimettäessä.

Ehdotetut keinot – maksettavaksi määrättävien oikeudenkäyntikulujen kohtuullistaminen

Oikeudenkäyntikuluriskin pienentäminen epäilemättä tehostaa oikeuden saatavuutta. Ehdotettu keino on kuitenkin ongelmallinen, sillä siinä kyse on yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden toteuttamisesta tavalla, jossa kohtuullistamiseen oikeutetun asianosaisen enemmän tai vähemmän sattumanvaraisesti valikoineelle vastapuolelle säilytetään valtion vaaliman oikeudenmukaisuuden kustannuksia. Esitetyn keinon merkitys oikeuden saatavuuden tehostajana jäänee vielä vähäiseksi, koska mietinnössä esitettyä tyyppitapausta (kuluttajariitalautakunnan suositukseen perustuva kanne) lukuun ottamatta kohtuullistamisen ennustettavuus on huono ainakin siihen saakka, kunnes oikeuskäytännön kautta muodostuu uusia kohtuullistamista koskevia tyyppitapauksia.

Ehdotetussa säännöksessä (OK 21:8 b) ei ole nimenomaista mainintaa tuomioistuimen velvollisuudesta kuulla asianosaisia kohtuullistamisen edellytyksenä, mikä on säännöksen käytännön soveltamisen kannalta riskirakenne. Kuulemista koskeva velvollisuus on toteutettavissa esimerkiksi muuttamalla säännöksen alkuosa muotoon ”Tuomioistuimen tulee asianosaisia kuultuaan [...]”. Huolimatta oikeudenkäynnissä vallitsevasta kuulemisperiaatteesta ja tuomioistuimen materiaaliseen prosessinjohtoon perustuvasta velvollisuudesta selvittää asiaa, vaarana on, että kuulemista ei siihen nimenomaisesti velvoittavan säännöksen puuttuessa suoriteta asianmukaisesti, jolloin kohtuullistaminen tulee asianosaisille yllätyksenä. Se, että tuomioistuin ottaa säännöksen soveltamisen viran puolesta keskusteltavaksi, on myös omiaan ehkäisemään turhaa muutoksenhakua.

Työryhmän ehdotus sen vähäisestä vaikuttavuudesta huolimatta joka tapauksessa edistää oikeuden saatavuutta ja on siksi kannatettava.

Esitetty keino - kirjallinen arvio oikeudenkäyntikustannuksista

Oikeudellisten palveluiden käyttäjien hintatietoisuuden parantamiseksi työryhmän esittämä kirjallinen arvio oikeudenkäyntikustannuksista on tehokas. Samalla se poistaa monia muitakin ongelmia. Käytännössä ei ole lainkaan harvinaista, että päämies ei ymmärrä kasvokkain tai puhelimesta suullisesti selostettuja veloitusperusteita tai havaitse toimistossa näkyvillä olevaa hinnastoa taikka päämies ja avustaja ovat heidän välillensä käytyjen keskustelujen sisällöstä erimielisiä. Ja siinäkin tilanteessa, että päämies ymmärtää veloitusperusteet, hän ei kuitenkaan useinkaan tiedosta, mitä niiden soveltaminen hänen tapauksessaan tarkoittaa.

Työmääränä kirjallisen arvion antamisessa lienee kyse 5–10 minuutin työstä. Jos asianajaja noudattaa Asianajajaliiton suositusta laatia toimeksiannosta kirjallinen sopimus (toimeksiantovahvistus), oikeudenkäyntikustannuksia koskevan arvion sisällyttäminen siihen on varsin vaivatonta. Arvion laatimista ei voida katsoa oikeudenkäyntiavustajalle edes ajanhukaksi, koska kyse on laskutettavasta työstä, joka laskutuksen myötä kohdentuu/pulverisoituu yksittäisille jutuille.

Toimikunnan ehdotuksella on lähes yksinomaan myönteisiä vaikutuksia, jolloin ehdotetun säännöksen soveltamisalaa voidaan nykyisellään pitää turhan suppeana. Yksityishenkilöiden sijasta säännöksen soveltamisala tulisi laajentaa koskemaan vähintäänkin kaikkia luonnollisia henkilöitä (sis. yksityiset elinkeinonharjoittajat) – pienyrittäjä rinnastuu monesti taloudelliselta asemaltaan ja tiedoiltaan keskivertoon palkansaajaan. Arvion laatimisvelvollisuuden rajoituksista ehdotetun OK 15:14.2:n mukaisia voidaan pitää perusteltuina. Muutoin juttulajeja koskevat rajoitukset ovat perusteettomia. Esimerkiksi rikosasioissa asianosaisella on samanlainen tiedontarve kustannuksista kuin riita-asioissa, vaikka tiedontarve ei liity niinkään jutun nostamiseen, vaan sen arviointiin, onko oikeudenkäyntiavustajan käyttäminen perusteltua. Vaikea on myös nähdä, miksi hakemusasian asianosaiselle laadittava arvio olisi tarpeeton.

Ehdotetun säännöksen perusteella ei ole yksiselitteistä, koskeeko ehdotettu velvollisuus myös sellaista riita-asiaa, joka käsitellään ROL 3:1:n mukaisesti rikosasiain käsittelyjärjestyksessä. Säännöksen nykyinen sanamuoto johtanee käytännössä vastakkaisten tulkintojen esiintymiseen, joten sanamuodon täsmentäminen lienee tarpeellista.

Työryhmän ehdotus on tältäkin osin kannatettava, mutta velvollisuus antaa kirjallinen oikeudenkäyntikuluarvio tulisi säätää selvästi ehdotettua laajempaan.

Mika Launiala
Apulaisprofessori